

Р е ц е н з и я

за дисертационен труд

за придобиване на научна и образователна степен „Доктор“

Рецензията е изготвена от: доц. д-р Данка Щерева Николова,

Област на висше образование: Педагогически науки.

Професионално управление : 1.2. Педагогика.

Докторска програма : Специална педагогика.

Университет: Софийски Университет „Св. Кл . Охридски“.

Факултет: Факултет по науки за образованието и

изкуствата.

Име на докторанта : Анна Цацарели

Научен ръководител: проф.д-р Катерина Караджова

Тема на дисертационния труд : “ Характеристика на нагласите у учителите към децата със специални образователни потребности в условията на приобщаващото образование“

Актуалност на проблематиката

В настоящия момент по темата на дисертационния труд се провеждат много обсъждания, съществуват голям брой публикации и изследвания, относно философията на приобщаващото образование и децата със СОП .

Но всяко конкретно изследване, дава нови сведения за възможностите, съпътстващите пречки, съгласията и несъгласията на обществото, за ефективността на този процес. С особена важност и тежест са проучванията, свързани с нагласата на учителите към „различните деца“.

Темата на дисертацията и специфичните изследвания в нея имат своята значимост, защото запълват общата „картина“ за плюсовете и минусите в процеса на приемането на детето със СОП, на различния, за разработване на

нови стратегии , ефективни практики, които биха могли да се внедрят и да създадат т.н. приобщаваща култура.

В този смисъл темата на дисертационния труд е актуална, а поставените и дискутирани изследователски въпроси в нея дават съвременна информация .

Биографични данни за кандидата

Докторантката Анна Цацарели е детски физиотерапевт, който работи с деца от кърмаческа до юношеска възраст с неврологични и двигателни разстройства на развитието. Пряката ѝ работа е насочена към подобряване на тяхната мобилност и координация, като изработва и прилага индивидуални терапевтични планове.

Етапите в нейното развитие като специалист започват от 2014г когато завършва физикална терапия в Университета в Солун през 2018 година.

Следва завършване на магистратура по Детска физиотерапия в периода 2019-2021година в Гърция.

В периода 2022-2025 тя е редовен докторант /обучение на английски език/ в СУ „Св. Кл. Охридски“, ФНОИ, катедра „Специална педагогика“.

Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд на Анна Цацарели е с общ обем от 194 стандартни страници . Тук са включени въведение, теоретична част с три основни глави, изследователска част с две основни глави, заключение, приноси от изследването, препоръки към практиката, библиография от 199 източника на латиница и приложения. Същинският текст на дисертацията съставлява 170 страници. Тук ще отбележа, че е спазено изискването за традиционното оформяне и структуриране на дисертационен труд.

Във *въведението* е дадена точна обосновка от необходимостта да се проучат факторите и нагласите на учителите , свързани с пряката работа с деца със СОП, за трудностите в образователния процес с тях, за недостатъчно подходящата среда, която затруднява нормалното функциониране на тези деца.. Докторантката правилно определя решаващата роля на учителя за включването на детето със СОП в приобщаващата училищна и социална среда. Идеята вложена във въведението кореспондира със задачите в изследователската част- втора част.

Първа глава е озглавена „ Увреждания и специални образователни потребности“. Като цяло тази глава има логична последователност. Тук е представен концептуален подход към уточняване на термина „увреждания“,

като в параграф 1.2.1 и 1.2.2 се споменава за квалификационната система на по стандартите на СЗО. Следва терминологичната характеристика на „специални образователни потребности“ и „специално образование“, разгледани в историческа ретроспективност и със съвременен поглед. 1.7.1. Закономерна е връзката с параграф 1.7.1. , в която се прави класификация на най - често срещаните нарушения в развитието на децата със СОП, а именно:

- нарушения в развитието на речта;
- степени на интелектуалната изостаналост ;
- разстройства от аутистичния спектър;
- двигателни;
- сензорни нарушения;
- нарушения в развитието на речта;
- Синдром на дефицит на вниманието и хиперактивност;
- множество увреждания;
- специфични обучителни затруднения Съвременни законодатени рамки за специалното образование

Коментарът , който докторантката прави се базира на цитирания на съвременни автори /чуждестранни и гръцки/.

Към всяко едно нарушение е насочена, проектирана идеята за възможността към педагогическа и възпитателна интервенция , която би помогнала на детето да се социализира и да развие елементарни умения за справяне в ежедневието и в образователната среда.

След дадените препоръки по време на вътрешното обсъждане: са обединени параграфи 1.8 и 1.9, поради техния малък обем и сродната проблематика под името: Съвременни законодатени рамки за специалното образование в Европа и Гърция.

В теоретичната рамка на глава втора озаглавена „ Приобщаването - същност, съвременни модели , практики и ефективност“, е включено дифенирането на термина приобщаване . Тук са обхванати 9 параграфа, в които са изведени най - важните, съществуващи модели и практики във философията на приобщаването :

„ модел на пълно приобщаване“;

„модел на участие в същия клас“;

„модел на индивидуалните, персонализирани нужди на учениците със СОП“;

„модел на ограниченото приобщаване по избор“;

Очертани са основните принципи , фактори и ползи от процеса на приобщаване.

Успоредно с това докторантката отбелязва , както положителните страни така и недостатъците на приобщаването, позовавайки се на съвременни изследвания, които маркират емоционалната страна и затрудненията , които детето със СОП е възможно да изпита в тази среда.

Като цяло предложения текст е добре организиран и уместно разположен като предходност на следващата част. .

В *трета глава*, озаглавена „Приобщаващото образование: овластяване на преподавателите да приемат многообразието“ докторантката представя една доста детайлна, но едновременно и раздробена картина, оформена в 15 параграфа, относно перспективата за приемане на детето със СОП. Авторът на дисертационния труд се позовава на съвременни изследвания за нагласите на учители, към процеса на приобщаване на децата със СОП в масовия клас. Разгледани и анализирани са доста подробно различните фактори, влияещи на този процес например:

образование; професионалният опит на учителите; пол, възраст и други, означени като 3.3.1; 3.3.2; 3.3.3. Тези параграфи са обединени, защото това е логично и вътре в текста на дисертацията са означени с тирета.

За значението на практическия опит на учителите отново се акцентира в 3.4 и 3.4.1, които са разгледани обстойно.

Във втората част на дисертацията /част Б/ е представен дизайн на изследването, който предизвиква интерес с тъй наречения *смесен изследователски подход* /с количествено и допълващото го качествено изследване /.

Ще отбележа, че като цяло то е добре планирано и организирано и обхваща достатъчно голям обем стандартни страници: от 103 до 192. Така е постигната равнопоставеност и баланс между теоретична и изследователска част/

Проведеното количествено изследване с извадка от 123 учители от общообразователни училища в Гърция, област Тесалия. Ясно описани са демографските данни на участниците: пол, възраст, семейно положение. Процесът на работа върху събирането на данните е в интервала септември 2023г до февруари 2024г.

Приложен е адаптираният въпросник по Стефан Килблук- 2018 г. Анкетният лист включва 30 въпроса, на които се отговаря по 5 – степенната скала на Ликерт. Преди същественото количествено изследване е проведено пилотно, след което, следва кодирането на въпросите и обработката на данните. Тук бих искала да отбележа, че би било добре да се направи това проучване и в друга област на Гърция, за да може да се постигнат статистически значими резултати.

Считам, че използваната методика за анализ на получените резултати е адекватна на поставената цел, а именно използвани са програмите SPSS 24 и EXSEL като данните са подложени на описателен статистически анализ и на Х квадрат тестове за независимост.

По начина на провеждане бих определила „качественото изследване“, насочено към 26 – те учители / 12 в общообразователни и 14 в специални у-ща/ като вид дълбочинни интервюта, с дефинираните 7 хипотези. Давам добра оценка на цялостния коментар и аналитичност на отговорите на учителите, което дава нова информация, относно тяхната нагласа за приемане на

различното дете. Би било добре броят на изследваните учители да бъде по-голям. Това би предизвикало по-голяма значимост и представителност.

Представените резултати от двата типа изследвания са оформени в общо 40 таблици и 28 кръгови диаграми.

Обемът на диаграмите, в графичен план е намален и по този начин общия обем на дисертационния труд е в нормалните текстови граници.

Цялостният коментар, който докторантката Цацарели е направила в глави "Дискусия" и „Изводи“ към всяко от изследванията, дава пълнота на картината във всички възможни страни по тематиката на дисертационния труд.

Тук докторантката умело прави аналитична връзка между получените резултати от своите изследвания и данните в цитираните от нея литературни източници.

Приемам ясно и конкретно формулираните 4 приносни момента, които докторантката е представила в глава „Приноси“.

Научнотеоретични и практико-приложни приноси

1. В дисертационния труд е реализиран богат теоретичен преглед на съществуващите концепции и подходи за приобщаващото образование. Анализирани са становищата на гръцки и чуждестранни автори за нагласите на преподавателите към многофакторния, сложен процес на приобщаване.

2. Процедурата на изследването включва конструкция на двата вида допълващи се изследвания количествено и качествено, които дават възможност за анализирането на по - обширната и по - детайлна картина на нагласите на учителите за приобщаването на децата със СОП в общообразователното училище в област Тесалия, Гърция

Автореферат

Авторефератът е отразява вярно структурата на труда. Той е в обем от 68 стандартни страници. Ще отбележа, че:

- позиционираното съдържание, точно съответства на дисертационния труд, като има точно номериране на страниците в автореферата;
- таблиците от първа до 11, поместени в автореферата както и въпросника в приложението, дават ясна представа за структурата на изследването.

Публикации по темата на дисертацията

Научните публикации, които представя докторантката Анна Цацарели са 4 на брой . Две са публикувани в сборниците на СУ, ФНОИ „ Образование изкуства:традиции и перспективи“ в периода 2023 г.:
ISBN 978-954-07-5061-3, стр. 863- 869;

ISBN, 978-954-07-5061-3 стр. 870- 877;

Другите две са от 2025 г. - доклади в Националната педагогическа конференция „Подготовката на бъдещия учител“

Тяхната тематика е свързана с дисертационния труд и представя отделни етапи от цялостната работа по дисертацията.

Като брой и съдържание отговарят на изискванията за допускане на автора - Анна Цацарели до защита.

Лични впечатления

Нямам лични впечатления от докторантката Анна Цацарели.

Бележки и препоръки:

1.Считам, че е уместно в дисертационния труд да се отдели достойното, по-значимо място на водещи български изследователи и съответните техни научни трудове в областта на приобщаващото образование.

Въпросите ми към докторантката:

1. Какви ограничения/пречки сте имали при провеждане на дълбочинните интервюта?
2. Какви са ограниченията / пречките на гръцката образователна система да се провеждат проучвания в други области на Гърция, освен Тесалия, каквато е ситуацията при вас?

Заклучение

Докторантката показва възможности за добър анализ на литературните източници по източници по темата в теоретичната част , както и уменията си за

разсъждения, обобщения и аналитичност при интерпретация на данните от своите проучвания в изследователската част.

Цялостно оформеният труд доказва, че госпожа Анна Цацарели притежава теоретични и практически познания в областта на приобщаващото образование. Представените теоретични анализи и методологията на изследването отговарят на специфичните изисквания за подобна научна разработка .

Дисертационният труд, представен за защита от докторантката Анна Цацарели отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на СУ „Св. Кл Охридски“.

Давам своята положителна оценка на обсъждания труд, на представените автореферат , обобщени изводи и препоръки към практиката.

Всичко описано, в моята рецензия ми дава основание да предложа на УВАЖАЕМОТО НАУЧНО ЖУРИ ДА ПРИСЪДИ НА Анна Цацарели

ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“, в област на висше образование Педагогика, професионално направление Педагогически науки, Докторска програма „Специална педагогика“.

25.01.2026 г.
София

Автор на рецензията:.....

доц.д-р Данка Щерева Николова